

Отримано 27.04.26

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.107
д.ф.м., проф. Махачашвілі Рт.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.107
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору,
завідувачу науково-дослідної лабораторії
інтернаціоналізації вищої освіти,
професору кафедри романської філології
факультету романо-германської філології
Русудан МАХАЧАШВІЛІ

ВІДГУК

офіційного опонента **Бистрова Якова Володимировича**, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри англійської філології факультету іноземних мов Карпатського національного університету імені Василя Стефаника на дисертацію **Марущак Ніки Андріївни «Поетика Е. А. По: лінгвостилістичні особливості та наративна перспектива»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

Багатовимірність сучасного мовознавства під впливом загальної тенденції до антропологізації сучасної гуманітарної науки не оминуло такі предметні галузі, як лінгвістику тексту і наратологію, де об'єктом дослідження все більше стає аналіз художнього прозового чи поетичного тексту окремого автора у поєднанні методів традиційної лінгвостилістики із новаторськими експериментальними процедурами його аналізу з метою отримання оцінки сприйняття тексту читачем.

У такі антропозорієнтовані студії цілком вписується об'єкт проведеної розвідки Ніки Марущак – поетика поетичних і прозових текстів Едгара Аллана По та її складники, основою дослідження яких стали пошуки найбільш ефективних методів для встановлення взаємозв'язку між текстом і реакцією читача. Обраний підхід не вичерпується аналізом внутрішньотекстових властивостей поетики Е. А. По, а визнанням визначальної ролі читача у розкритті смислу тексту, яка, за визначенням відомого американського наратолога Карла Малмгрена, «складається з низки текстуальних і культурно зумовлених ментальних операцій, які виконуються над текстом і які визначають

компетентність читача» (Malmgren, C. D. *Fictional space in the modernist and postmodernist American novel*. Associated University Press, p. 52). Як наслідок, дисертація Ніки Андріївни Марущак є продуктивним досвідом опанування антропоцентричного вектору розвитку мовознавчої науки та застосування її здобутків для розв'язання проблем, які стосуються механізмів сприйняття читацькою аудиторією ідіолекту, ідіостилю та ідіонаративу як складників поетики Е. А. По.

Отже, **актуальність** проведеного дослідження Н. А. Марущак не викликає сумніву, оскільки вона продиктована загальнолінгвістичною тенденцією до встановлення закономірностей експлікації текстового знання в поезії Е. А. По та орієнтацією сучасних мовознавчих студій на комплексне багатоаспектне вивчення художнього мовлення автора та його окремих компонентів. Робота відповідає потребі системного аналізу поетики Е. А. По, а також вирізняється застосуванням інструментарію традиційної лінгвостилістики й емпіричної стилістики з інтеграцією усталених і новітніх підходів до вивчення творчості автора – водночас поета і прозаїка.

Актуальність рецензованої дисертації посилюється доцільністю вибору та поєднанням її авторкою методологій сучасних мовознавчих студій з новітніми досягненнями у вивченні художніх текстів засобами емпіричної стилістики, що уможливорює аналіз реакцій читацької аудиторії на фрагменти поетичних та прозових текстів Е. А. По та з'ясування рівня емоційної реакції читача на характерні ознаки поетики автора.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Наукова новизна дисертації Н. А. Марущак визначається тим, що в ній уперше здійснено комплексне дослідження поетики Е. А. По як цілісної структури на засадах інтеграції лінгвостилістичного та емпіричного підходів до аналізу його поетичних і прозових текстів. Важливим і новим є розроблена й апробована авторська методика вивчення поетики автора, яка синтезує усталені лінгвостилістичні інструменти з міжжанровими наратологічними та емпіричними підходами.

На матеріалі визначеного корпусу художніх текстів Е. А. По ідентифіковано ключові компоненти його поетики, ідіостиль, ідіолект та ідіонаратив, а також з'ясовано специфіку їхньої взаємодії. До незаперечної новизни рецензованої роботи відносимо те, що у ній уперше запропоновано визначення поняття «ідіонаратив» та обґрунтовано виокремлення двох типів висунення – наративного та ненаративного. Н. А. Марущак не лише досліджує поетичні та прозові тексти Е. А. По, а й ретельно аналізує взаємозв'язок і взаємовплив цих художніх форм одна на одну. Як результат, авторкою розроблено критерії визначення поетичності прозових текстів і наративності

поетичних текстів, що, у свою чергу, дало змогу виокремити квазінарративний тип поезії як проміжну категорію між наративною та ненаративною поезією, структуру якої визначають «наратор, неповна ситуційна модель та часткова наративна перспектива» (с. 131).

3. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Рецензована робота має чітко окреслене методологічне підґрунтя та системне використання лінгвостилістичних, наратологічних і емпіричних підходів до аналізу художнього тексту. Теоретичний фундамент рецензованого дослідження становлять сучасні напрацювання у галузі лінгвостилістики, психопоетики й емпіричної стилістики, що дало змогу авторці вибудувати цілісну й концептуально узгоджену модель вивчення поезики Е. А. По. Тому й не дивно, що вибір об'єкта лінгвістичного аналізу й обрана експериментальна методологія дисертації успішно розвиває традиції наукової школи емпіричного дослідження літературних творів у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка, яку сформувала наукова наставниця шановної дисертантки професор Чеснокова Ганна Вадимівна.

Достовірність і належна аргументованість отриманих результатів зумовлені чіткою послідовністю аналітичних етапів, а також інтеграцією якісних і кількісних методів обробки матеріалу. Доволі сильною стороною представленої наукової розвідки є методика аналізу складників поезики Е. А. По як міжжанрового автора, яка налічує п'ять послідовних етапів (підрозділ 1.7), виокремлення й аналіз позамовних чинників, встановлення характерних рис ідіолекту, ідіостилю й ідіонаративу автора, дослідження реакцій читача у процесі читання фрагментів і систематизація висновків. На особливу увагу заслуговує експериментальний етап дослідження (Розділ 4), у межах якого докладно описано матеріал, учасників, дизайн експерименту і результати емпіричного дослідження поезики Е. А. По.

Загальні висновки роботи корелюють з основними положеннями дисертації та повною мірою відповідають окресленим завданням, спрямованим на реалізацію поставленої мети дослідження.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Запропонована інтерпретація поезики Е. А. По становить вагомий внесок у розвиток лінгвостилістики, психопоетики, емпіричної стилістики та теорії висунення, що засвідчує й вигідно підкреслює теоретичне значення рецензованої дисертації. Отримані результати емпіричного аналізу мовних даних поглиблюють уявлення про індивідуальні уподобання Е. А. По при виборі механізмів висунення, що перебувають у центрі уваги сучасних досліджень з емпіричної стилістики та психопоетики.

Практичне значення дослідження Н. А. Марущак полягає у можливості застосування її результатів і висновків у курсах з філологічних дисциплін, зокрема лексикології (розділи «Семантична структура слова», «Семасіологія»), стилістики англійської мови (розділи «Стилістика тексту», «Поетичні тропи й фігури мовлення»), літератури англословянських країн і зарубіжної літератури (розділ «Література ХІХ – поч. ХХ ст.»), на практичних заняттях з інтерпретації художнього тексту та при написанні наукових праць за спеціальністю 035 Філологія.

5. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Основні положення та результати дослідження пройшли надійну апробацію на шістьох наукових конференціях (з них – п'ять міжнародних), а також на засіданнях кафедр факультету романо-германської філології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Основні результати дослідження Н. А. Марущак викладено у 12 наукових працях, серед яких – 4 статті в журналах, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 6 – публікації у збірниках матеріалів конференцій, а також 2 наукові статті у зарубіжних виданнях, у яких додатково відображено результати дослідження. Наукові публікації авторки відповідають темі дисертації та повністю розкривають її основні положення.

6. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Дисертаційна праця Н. А. Марущак має раціональну структуру: вступ, чотири розділи із висновками до кожного з них, загальні висновки, списки використаних джерел та довідкової літератури (336 позицій), список джерел ілюстративного матеріалу (13 позицій), додатки і характеризується логічним викладом аналізованого матеріалу. Отримані результати представлено системно, у повній відповідності до змістової логіки дослідження. Зміст роботи корелює із заявленою темою, охоплює усі визначені аспекти наукового пошуку та повністю відповідає сформульованим меті й завданням. Загальний обсяг тексту дисертації становить 252 сторінки. Окремо слід зазначити інформативну цінність 14 додатків, в яких подано докладний опис та кількісні характеристики усіх емпіричних даних, на яких будуються висновки дослідження, а також глосарій ключових термінів. Репрезентація матеріалу в такий спосіб забезпечує об'єктивність та наукову достовірність отриманих результатів.

Загалом рецензована робота оформлена згідно з чинними вимогами, що висуваються до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

7. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

На підставі автоматизованого звіту з перевірки дисертації та наукових публікацій на наявність текстових збігів, згенерованого спеціалізованим програмним засобом, встановлено, що дисертація Н. А. Марушак та наукові публікації, у яких висвітлено наукові результати дослідження, є оригінальними та виконані авторкою самостійно. У них відсутні ознаки академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації та самоплагіату. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Констатуючи належний рівень виконання дослідження, уміння авторки оперувати основними поняттями заявленого напрямку, володіння визначеними методами дослідження, зазначимо, що дисертація, яка розглядається, дає ґрунт для роздумів та міркувань, які запрошують до дискусії й обговорення:

1. Поза сумнівом теоретична частина дисертаційної праці Н.А. Марушак демонструє високий рівень академічного опрацювання і методологічного апарату, однак подекуди потребують уточнення інтерпретація окремих тверджень. До прикладу, роблячи акцент на лексичних виявах ідіостилю Е. А. По, зокрема на використанні архаїчної лексики (сс. 100-101), варто не лише вказати на її номінативну функцію, а й продемонструвати їхню приналежність до відповідного типу висунення. Чи вдалося учасникам експерименту розпізнати девіантні вияви архаїзмів у запропонованих для прочитання текстах?

2. Попри докладний аналіз категорії висунення та її вплив «на естетичну оцінку та читацьке сприйняття художнього тексту» (с. 69), а у підрозділі 3.3. подальше розмежування наративного і ненаративного висунення, виникають певні сумніви щодо доцільності такого розмежування у межах дослідження поезики Е. А. По. Позаяк теза дисертантки про те, що художнє (немовне?) (*англ. literary foregrounding*) висунення вважається ненаративним, теж потребує коментарів. З іншого боку, виникає інше запитання: чи можна вважати ненаративне висунення однією з ознак ідіонаративу Е. А. По?

3. У роботі переконливо наголошується на тому, що одним із унікальних ознак ідіолекту Е. А. По є метафоричне використання мовних засобів у поетичних та прозових текстах, які, відповідно, дали змогу дисертантці об'єднати ці засоби у ментальні одиниці вищого рівня абстракції – концептуальні метафори. Згідно з класифікацією Дж. Лакоффа і М. Джонсона (Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors we live by*. The University of Chicago Press, 1980. 242 p.) концептуальні метафори поділяються на структурні, онтологічні

та орієнтаційні. Дисертантці варто було б зазначити, до якого розряду можна зарахувати виокремлені метафори і зробити акцент на поясненні структурування й процесу метафоризації домену цілі (target domain) через метафорично спроектовані елементи (двері, вікна та ін.), адже у першому випадку на с. 108 насправді метафорою є СВІДОМІСТЬ – ЦЕ ДІМ, а не навпаки. Ця метафора поширюється на весь поетичний текст «The Haunted Palace», у якому свідомість стає домівкою для думок, у якій мешкає monarch Thought.

4. Вважаємо стилістично недоречним використання у дисертації таких словосполучень, як «граматичні преференції» (с. 85), «авторські преференції» (с. 73), «індивідуальні преференції» (с. 101), «індивідуально-авторські преференції» (с. 145) чи «нарративні преференції» (с. 120). Насправді йдеться про не що інше, як про різного рівня уподобань, про що й висновує сама дисертантка, акцентуючи на визначальних характеристиках поетики Е. А. По у висновках до Розділу 1 (с. 75).

Наголошуємо на тому, що висловлені зауваження впливають із власного бачення альтернативного представлення висновків дослідження і не знижують загальну позитивну оцінку дисертації. В авторки дослідження є своя виражена концепція, переконлива позиція і власний науковий погляд на інтерпретацію і пост-інтерпретацію літературних творів, що дало їй змогу досягти вагомих узагальнень і висновків, які переконливо засвідчують глибину аналізу, аргументованість і достовірність отриманих результатів.

9. Загальний висновок.

У дисертаційній праці «Поетика Е. А. По: лінгвостилістичні особливості та нарративна перспектива» Н. А. Марущак продемонструвала ґрунтовну теоретичну обізнаність у сфері сучасного мовознавства, передусім лінгвостилістики, наратології та емпіричної стилістики, виявила спроможність до самостійного здійснення наукового пошуку, глибокого й критичного опрацювання джерельної бази, а також розроблення власної дослідницької концепції.

Дисертаційна праця Н.А. Марущак є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-теоретичному, методичному та емпіричному рівні, що має комплексний та логічний характер. Дослідження підтверджує належний рівень сформованості наукових умінь і навичок Н. А. Марущак, зокрема в аспектах упорядкування та систематизації фактичного матеріалу, коректного використання аналітичних методів, інтерпретації здобутих результатів і формулювання узагальнень. Рівень її професійної підготовки відповідає вимогам, що висуваються до фахівців відповідного освітньо-наукового рівня, і засвідчує готовність до подальшої науково-дослідної діяльності.

Дисертація «Поетика Е. А. По: лінгвостилістичні особливості та нарративна перспектива» відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023, а її авторка – Марушак Ніка Андріївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
факультету іноземних мов
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Яків БИСТРОВ

ПІС ПИС *Бистрова Я.*
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
СМШКО Орест СМІШКО
» _____ 20__ р.